THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
דאָס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

ווי "גלייכע רעכט" ווערן ביי אונז פארשטאנען

דער באשלוס פון דער קוועבעקער לעגיסלאטור צו געבן די אידן פון מאָנטרעאל דאָס רעכט צו גרינדן איינגענע שולן, אויב די ספּעציעל באשטימטע קאָמיסיע "פון אידישן גלויבן" וועט אין משך פון א האלב יאָר צייט נים קאָנען צוזאמענריידן זיך מיט די פּראָטעסטאנטן אָדער קאטאָליקן וועלכע זיינען אריינגעמען די אידישע קינדער אין זייערע שולן' — ווערט אויפגענומען אויף פארשיידענע אופנים פון דער קאנאדער פרעסע. פון איין זייט קומען די אולטרא רעאקציאָנערע פראנצויזיש-קאטוילישע צייטונגען, וואָס זעען אין דער גרינדונג פון א אידישן שול סיסטעם א געפאר פאר'ן קריסטענטום, א באַלשעוויסטישע סכנה פאר'ן לאנד און אנדערע שרעקלאכע זאכן. פון דער אנדער זייט קומען די מער ליבעראלע צייטונגען, באזונדערס די ענגלישע, וואָס נעמען עס אויף אָן באזונדער באגייסטערונג, אָבער אנערקענען עס פאר אן אומפארמיידלאכער און יושר'דיקער זאך.

צו די לעצטע באלאנגט אויך די היגע "פרי פרעס" אין א ליים-אר-טיקל (נעכטן) דערציילט זי וועגן דער גאנצער פּראָצעדורע, וואָס האָט געמוזט פאקטיש אומפארמיידלאך פירן צו דער דערלויבעניש פאר אידן צו גרינדן אן אייגענעם שול סיסטעם. די צייטונג, וועלכע איז ווייניק באגייסטערט פאר דעם דאָזיקן רעזולטאט, אנערקענט, אז דער מאָנטרעאלער קאטוילישער בישאפ, וואָס האָט פּראָטעסטירט צו פרעמיער טאשערא קעגן א אידישן שול-סיסטעם, איז געווען געדרעכט מיט זיין מורא, אז די אידישע שולן קאָנען לאָגיש פירן צו שולן פון אנדערע מינדערהייטן, — אפילו צו "נייטראלע" (נים רעליגיעזע) שולן, פאר וואָס דער בישאפ האָט באזונדערס מורא.

אָבער די "פרי פרעס" אנערקענט, אז די רעגירונג קאָן דאָ גארנישט נים טאָן צו ענדערן די לאגע. שולדיק דערין, גלויבט זי, איז דער "אומגעלומפערטער" שול סיסטעם פון קוועבעק, וואָס צעשפּאלט אים אויף רעליגיעזע טיילן, — "א סיסטעם, פון וועלכן די דאָזיקע פּראָווינץ (מאניטאָבא) איז צום גליק פריי. האָבנדיק א שול סיסטעם, וואו אלע גלויבנס האָבן גלייכע רעכט און גלייכן רעספּעקט".

די "פרי פרעס" איז אין אונזער מיינונג, גערעכט דאָ אין איין הינזיכט: דער רעליגיעזער כאראקטער פון די שולן אין קוועבעק איז נים קיין ווינשנסווערטער. ער מוז פירן צו ריבונגען, דאָרטן וואו אין פון פארשיידענע גלויבנס און גאָר אן רעליגיעזע גלויבנס — און היינט זיינען דאָ אזעלכע אומעטום. רעליגיע שפּילט בכלל מער נים קיין דאָמענירנדיקע ראָל אין לעבן, און דער בעסטער שול סיסטעם איז דער, וואָס איז איינגאנצן פריי פון רעליגיע, — א פּרינציפּ וואָס איז איצט אָנגענומען געווארן אין אלע דעמאָקראטישע לענדער, און וואָס איז אויך אין קראפט אין מאניטאָבא. — כאָטש ער ווערט דאָ נים איינגאנצן אָפּגעהיט.

אָבער אין קוויבעק, כאָטש די שול סיסטעמען באזירן זיך דארטן אויף די באטרעפנדיקע רעליגיעס, האָט דאָרט געשפּילט א ראָל אין דער צעטיילונג אויך די נאציאָנאלע פראגע, — די קאטוילישע שולן זיינען דאָרטען כמעט אויסשליסלאך פראנצויזישע, און די פּראָטעסטאנטישע — ענגלישע.

ליידער זיינען ביי אונז פראנצויזיש און ענגליש די איינציקע צוויי שפּראכן אנערקענט פון דער מלוכה. ווען עס וועט קומען צו א אידישן שול סיסטעם, וועט די אונטערריכט שפּראך דאָרטן מוזן זיין איינע פון די צוויי מלוכה-שפּראכן.

אָבער דאָס וועט אונזער "פרי פרעס" שוין גאָר נים אנערקענען פאר קיין חסרון. זי האָט אלעמאָל געקעמפט פאר אן איינהייטלאכער שול, מיט אנערקענונג בלויז פאר די פראנצויזן צו האָבן שולן אין זייער שפּראך, ווי אן אומפארמיידלאכער איבל.

אויף אזויפיל קאָנען מיר נים טיילן מיט דער "פרי פרעס" איר צופרידנהייט מיט אונזער מאניטאָבער שול-סיסטעם. דאָס וואָס זי נעמט אָן פאר גלייכהייט און יושר'דיקייט, — די פאקטיש גוואלדזאמע אויסגלייכונג אין שפּראך, — איז נים קיין גלייכהייט און נים קיין יושר'דיקייט אין אונזערע אויגן.

אונטער אונזער שול סיסטעם האָבן די ענגליש-ריידנדיקע קינדער אלע פארצוגן קעגן די קינדער פון נים-ענגליש-ריידנדיקע עלטערן. אויב די "פרי פרעס" שטאָלצירט דערמיט, וואָס אין אונזערע שולן ווערן אלע גלויבנס גלייך רעספּעקטירט, האָבן מיר אָבער אויסצוזעצן קעגן דעם, וואָס די שפּראך און טראדיציעס פון א גרויסן טייל פון די היימען פון די קינדער וואָס באזוכן די שולן ווערן נים רעספּעקטירט, און ווערן אָפּט פאר'מיאוס'ט אין די אויגן פון די קינדער.

מיר פארשטייען גאנץ גוט, אז ס'איז נאָך דאָ פרי צו ריידן וועגן אנערקענונג פון רעכט פון מינדערהייטן אויף זייער אייגענעם נאציאָנאלן לעבן און זייערע אייגענע שולן. אָבער די ציים, האָפן מיר, וועט נאָך קומען. און מיר גלויבן אויך, אז די ענגליש-פראנצויזישע מערהייט פון לאנד וועט דערפון נים ווייניקער געוויינען, ווי די באטרעפנדיקע מינדערהייטן.

א נוטער פונקט אין דער נייער אימיגראציע פאליטיק

אויב מיר האָבן זייער פיל אויסצוזעצן קעגן דער נייער ווענדונג אין דער רעגירונגס אימיגראציע פאליטיק, וואס פארוואנדלט די אימיגראציע פראגע פון א מלוכה פּראָבלעם אין א פּראָווינציעלער פראגע, — איז אָבער דאָ אין איר איין פונקט, וואָס איז ווערט באגריסט צו ווערן: דער באשלוס צו מאכן א סוף צו סובסידירטער איפיגראציע.

די "געקויפטע", די איינגעבעטענע אימיגראנטן פון גרויס בריטאניע, האָבן אונז געקאָסט זייער טייער, און מיר האָבן פון זיי געהאט זייער ווייניק נחת. אלע קאָלאָניזאציע סכעמען וואָס זיינען אָנגעצייכנט געווארן פאר די לעצטע צען יאָר און וואָס פלעגן פּראָקלאמירט ווערן פון אָנהויב מיט גרויס טאראראם, ווי אָנזאָגן פון נייע עפּאָכעס אין דער אימיגראציע, זיינען דורכגעפאלן איינע נאָך דער צווייטער אויף דעם ערגסטן אופן.

"אויף איינגעבעטענע געסט דארף מען א סך האָבן," זאָגט א רוסיש ווערטל. די איינגעבעטענע אימיגראנטן, וואָס האָבן זיך פארלאָזן אויף דער צוגעזאָגטער שטיצע פון דער רעגירונג, האָבן געמאכט מורא'דיקע דורכפאלן דארטן, וואו אליין געקומענע אימיגראנטן, אָן וועלכער ס'איז שטיצע, האָבן געמאכט דערפאָלגן. טויזנטער פון זיי זיינען געלאָפן צוריק אהיים, אנדערע האָבן געצוואונגען מען זאָל זיי דעפּארטירן, און נאָך אנדערע זיצן נאָך און פאָדערן אלץ ווייטערדיקע און ווייטערדיקע שטיצע.

דער איינציקער געווינשטער טיפּ אימיגראנטן איז דער, וואָס קומט אהער לויט זיין אייגענעם אויסוואל און זוכט זיך דאָ דורכשלאָגן זיך א וועג מיט זיינע אייגענע כחות. דאָס זיינען געווען די אימיגראנטן וואָס האָבן זויסגעבויט דאָס קאנאדע פון היינטיקן טאָג, און דאָס וועלן זיין די אימיגראנטן וועלכע וועלן ווייטער אנטוויקלען דאָס לאנד, ווען מען זאָל נים פאר'אכן די טירן פאר זיי.

א חודש פון ציוניסטישע געשעענישן אין לאָנדאָן

(א כריוו פון לאנדאן)

פון א. ז. פען

זיצונגען נון אקציאָנס קאָמיטעט אין אדמיניסטראטיוון ראט. — אמעריקע שוואך פארטראטן. אויפן אקציאָנס קאָמיטעט. — אמעריקאנער "פאבליק אפיניאָן". — דער באריכט פון דער אויספארשונגס קאָמיסיע פארן אדמיניסטראטיוון ראט. — דער איינדרוק פון באלפורס טויט. — באלפור זאָגט מען זאָל אים אין זיין קראנקן בעט כריינגען צו דער ארץ ישראל דעבאטע אין הויז-אָף-לאָרד. — לאָרד באלפורס ציוניסטישע ירושה. — דעבאטע אין פארלאמענט ערשט נאָך פסח. — די פארבאריטונגען צו דער דעבאטע. — אידישע פריינט און אידישע שונאים.

די זיצונגען פון דעם אקציאָנס-קאָמיטעט, וועלכע זיינען אפגעהאלטן געווארן אין פארלויף פון די לעצטע זעקס טעג, זיינען פאראיבער פארהעלטניסמעסיק רוהיק; קיין גרויסע אויפרעגונגען, קיין זייער ערהיסע דעבאטן מיט וועלכע ציוניסטישע זיצונגען צייכענען זיך אויס. דער נאָנצער כאראקטער פון די זיצונגען איז געווען אן אנדערער ווי אין די פריערדיקע יאָרן. פאר די מיטגלידער איז שוין באר גאנץ קלאר געווען אז נאָך אלעמען וועט דער גאנצער פּלאן אקאנסטרוקטיווער ארבעט פאר ארץ-ישראל ווי אויף די פאליטישע פראגן פון צווייטן דאָס ווען אז אלעמען-ארבעט מיט דער רעגירונג אין לאנדאן אז ארץ ישראל באשלאָסן ווערן פון דעם ארמיניסטראטיוון ראט פון דער "איידזשענסי". אנשטאט א רעגירונגס-ראט וועמעס פונקציעס עס זיינען צו אנטשליידן, איז דער אקציאָנס-קאָמיטעט ערדזיכט געווארן צו א פארטיי-ראט וועמעס אויפגאבע עס איז נים צו באשליסן נאָר צו באהאנדלען די שטעלונג וועלכע ער וועט אָננעמען קעגן איבערגעבן דער אדער אנדערע פראגן. צוליב דעם טאקע האָט דער שיינבאר זיך אָפּגעשפּארט זיינע כחות ביז דער ארמיניסטראטיוון ראט וועט זיך צוזאמענטרעפן, א חוץ די רעוויזיאָניסטן וועלכע האָבן נעקערט עולמות ביים אקציאָנס-קאָמיטעט, ווייל סיי-ווי-סיי באטייליגן זיי זיך נים אין ראט.

חוץ די רעוויזיאָניסטן בלייבן טאקע אלע דעלעגאטן נאָך א וואָך אין לאנדאן פאר די זיצונגען פון דעם ראט. אמעריקע איז ביים אקציאָנס-קאָמיטעט געווען נאָר שוואך פארטראטן; ה' גדליה בובליק און דר. קראָלניק זיינען כמעט געווען די איינציקע. אויפ'ן חשבון פון דער קליינער צאָל אמעריקאנער דעלעגאטן האָט זיך דער עולם אביסל געוויצט. אויף גדליה בובליק האָט מען למשל געזאָגט אז ער רעפּרעזענטירט "אמעריקאנער בובליק אפיניאָן" (פּובליק אפיניאָן).

צום ארמיניסטראטיוון ראט אָבער איז שוין אָננעקומען א רעכט גרויסע צאָל אמעריקאנער נים-ציוניסטן און ציוניסטן. דער שווער פונקט פון דער גאנצער ארבעט איז צווייפלאָן איבערגעבאָגן געווארן איצט אויף די זיצונגען, וועלכע וועלן שוין דורך דעם גופא זייער פיל געווינען אין אקטואליטעט, וואָס זיי וועלן האָבן צו באהאנדלען דעם באריכט פון דער אויספארשונגס-קאָמיסיע און אָננעמען די פארשיידענע שריט מיט דער רעגירונג כדי צו פארזיכערן אז די נייע דעקלעראציע פון דער רעגירונג וועגן אירארץ-ישראל וועלכע וועט דערשיינען אין קורצן, זאָל נים זיין אין גייסט פון די רעקאָמענדאציעס פון דער אויספארשונגס-קאָמיסיע, וועלכע נאָך אלע סמנים איז א זייער נים פריינטלאכע.

ס'איז קוריאָז צו דערמאָנען אז ביי איצטיקער, ווי ביי דער פאר-איאָריקער זיצונג פון דער אקציאָנס-קאָמיסיע זיינען די מיטגלידער איבערראשט געווארן מיט זייערע טרויעריקע נייעס. דאָס לעצטע מאָל איז גראדע בשעת א זיצונג פון דעם אקציאָנס-קאָמיטעט געבראכט געווארן די נייעס פון לואיס מארשאל'ס טויט און היינטיקס מאָל פון לארד באלפור'ס. שוין מיט א טאָג צוויי פריער האָט מען געוואוסט אז באלפור איז נוסס, קיינעם אָבער האָט זיך נים געגלויבט אז דער טויט וועט קומען אזוי שנעל. אין איצטיקן מאָמענט האָט זיין לעבן בלייבן געוויקן, ווען פאר'ן ציוניזם פון גרויס וויכטיקייט, דורך זיין מאראלישע השפּעה אויף זייגע פרייגנט, און אפשר טאקע פערזענלאך וואָלט ער פיל געהאלפן. מ'דערציילט אז באלפור האָט באפוילן דאָס וועגן די דעבאטן אויבער דעם באריכט פון דער אויספארשונגס-קאָמיסיע וועט פארקומען אין הויז-אָף לארדס זאָל מען אים אין זיין קראנקן בעט בריינגען אין פארלאמענט כדי ער זאָל זיך קאָנען באטייליגן אין דער דעבאטע. אזוי דערציילט מען. שווער שווער צו גלויבן צו ס'איז ריכטיק, אדער סתם א לענענדע וועלכע האָט זיך שוין געשאפן ארום זיין פערזאָן. יערנפאָלס די איבערגעבנהייט פון לארד באלפור און זיין גאנצער פאמיליע צום ציוניזם איז זייער גוט באקאנט, און מ'קאָן זיך זייער גוט פארשטעלן אז ווען ווייצמאן האָט געוויינט, האָט זיך אים געוויינט שטארק פון הארצן. א איינציקל פון לארד באלפור, די פרוי ראנדייל איז זייער גוט באקאנט אין דער ציוניסטישער וועלט אלס אקטיווע ציוניסטישע טוערן. זי איז די פארזיצערן פון דער פאלעסטיין-באנד, דאָס סאָסייעטי אין איז געווען אָנווענדיק ביי דער לעצטע צוויי ציוניסטישע קאָנגרעסן אין אזאלע און אין צוריך. כמעט קיין איין קאָנפערענץ פון דער "וויצא" דער ציוניסטישע פרויען אָרגאניזאציע, גייט נים דורך אָן דער פרוי ראנדייל. ס'איז דורך לארד באלפורס פאמיליע וואָס דער ציוניסטישער געדאנק איז אויפגענומען געווארן מיט סימפּאטיע דורך דער ענגלישער רעגיראנגבאנד משפּחה. די פאמיליע לאָסעל איז מקורב צו באלפור'ן און אויך צום ענגלישן קעניג, לארד לאָסעל איז אויך באקאנט אלס גרויסער ציוניסטישער פריינט. — דאָס איז באלפור'ס ציוניסטישע ירושה. זיין פאמיליע וועט פארטזעצן צו נעמען דעם אינטערעס אין ציוניזם וועלכן באלפור זעלבסט האָט גענומען.

ס'איז פארשטענדלאך דעריבער, אז באלפור'ס טויט האָט ארויסגערופן א גרויסן טרויער און נידערשלאָגנקייט אין לייטנדע ציוניסטישע קרייזן. וואָרום ביי מיט זעלבסטפארשטענדלאכער איבערגעבן אויף דער דעבאטע אין פארלאמענט וועט ארץ-ישראל וואָלטן זיי געוואָלט האָבן באלפור'ס הילף און עצה וועלכע ער האָט דר. ווייצמאנ'ען דירעקט און דורך זיין איניקל, פרוי ראנדייל מער ווי איין מאָל געגעבן.

די דעבאטע אין פארלאמענט וועט אָבער אין יעדן פאל נים זיין פאר פסח. דער פארלאמענט שליסט זיך די טעג אויף אן ערך פון פיר וואָכן.

און די רעגירונג האָפט, אז ביז דער פארלאמענט וועט זיך ווידער צוזאמענטרעפן וועלן זיך די געמיטער אביסל בארוהיקן און אז עס וועט נים קומען צו קיין שטורמדיקע דעבאטן, ווי ס'ווערט איצט דערווארטעט. די ציוניסטן האָבן ארגאנאיזירט אויף זייער א גוטן אופן זייערע פריינט אין פארלאמענט, די אראבער האָבן אויך נים געשווייגן און האָבן אונטערגעריט יען'ן שונאי-ישראל, ווי אין אונטער-הויז אזוי אויך אין לארדן-הויז פון פארלאמענט. מ'וואָרט אלזאָ אויף א שארף קאמף, אפילו וועגן די דעבאטע וועט זיך אָנפאנגען נאָך פסח. ס'זיינען דאָ נאָך שוואכע אויסזיכטן אויף דעם אז די רעגירונג וועט קאָנען אויסמיידן א דעבאטע וועלכע ס'וואָלט זיך איר נים זייער שטארק געוואָלט.

פון אידישע מיטגלידער אין פארלאמענט וועלכע האָבן זיך בין איצט ארויסגעוויזן אלס אנטשלאָסענע פריינט פון ארץ-ישראל איז דער ארבעטער דעפּוטאט מארקוס און דזשיזיס ראָטשיל. מיידזשאר נייטן האָט אחוץ א פאר פראגן מכוח א"י האָט ער זיין ציוניזם אין פארלאמענט נים אויסגעוויזן. סער הערבערט סעמועל איז באקאנט אלס א גרויסער פאליטיקער און א קלייגער ציוניסט, זיינע אלע פראגן אין פארלאמענט זיינען געווען נים קאלט — נים ווארים. דער דעפּוטאט מארקוס אָבער, מיט זיין דערע וועגן ציוניזם און זיין שטאָלצער אויסרוף "איך בין א איד" און שטאָלץ אויף מיין אידישקייט" האָט געמאכט זייער א שטארקן איינדרוק אויף די נים אידישע מיטגלידער אין פארלאמענט מ'זאָגט, אז סער הערבערט סעמועל האָט נים נאכדעם געזאָגט מארקוס'ן אז ער האָט זיך געשפּילט מיט פייער. צו אונטערשטרייכן אין א קריטישן פארלאמענט דעם שטאָלץ אויפ'ן אידישן נאציאָנאלזים, איז צו שפּעקולירן אויף די געפילן פון די אנווענדע. דאָס איז אן אומגלויביק אויפגעלייגטער אויפגעלייגטער אויפגעלייגטער